

Nog over Geraardsbergen tijdens en na de Duitse bezetting in de jaren 1940-1944

Marc VAN TRIMPONT

In januari van dit jaar werd passende aandacht geschonken aan de 50ste verjaring van de Frans-Duitse verzoening na de 2de Wereldoorlog. Deze herdenking roept bij al wie de oorlogsperiode heeft meegemaakt als vanzelf toestanden voor de geest die zich tijdens en na de Duitse bezetting hebben afgespeeld, wat dan een aansporing geeft om even - voor de zoveelste keer - op snuffeltocht te gaan. En met resultaat want als bij wonder kwam post uit 2005 te voorschijn van oud-Geraardsbergenaar wijlen Edgard Hooghuys. Hij reageerde toen op de extra editie van *Gerardimontium* de dato 3 september 2004 onder de titel *Losse terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945*.

Edgard Hooghuys werd in Geraardsbergen geboren op 13 april 1928 als zoon van Victor en Angèle De Vlaminck. Op 1 mei 1937 verhuisde hij met zijn ouders van de Kloosterstraat (thans Abdijstraat) 43 naar de Markt 45 waar ze het *Café Toerist* openden. In 1956 verliet hij Geraardsbergen en door zijn huwelijk vestigde hij zich in Nieuwerkerken. Om den brode was hij werkzaam bij het spoor (NMBS). In 1964 nam hij voor het eerst en met succes deel aan de gemeenteraadsverkiezingen als kopman op de lijst van de BSP, de toenmalige socialistische partij. In 1971 werd hij burgemeester van Nieuwerkerken en na de fusie met Aalst werd hij in deze stad schepen van Burgerlijke Stand (1977-1982). En van 1989 tot 1991 was hij er 1ste schepen met de departementen Openbare Werken en Patrimonium als bevoegdheidspakket. Als *bâton de maréchal* werd hem de titel verleend van ereburgemeester van Nieuwerkerken en ereschepen van Aalst. Edgard

was ook een actief lid van Liniaal⁽¹⁾, de culturele kring van Nieuwerkerken. Hij overleed op 24 september 2012.

Edgard Hooghuys in Geraardsbergen bij het uitbreken van de oorlog 1940-1945

Toen de oorlog uitbrak, woonde Edgard sinds drie jaar met zijn ouders op de Markt in het *Café Toerist*. Als buur hadden ze aan hun rechterkant het toenmalige Vlaams Huis, lokaal van het VNV⁽²⁾ en aan hun linkerkant, naast het café *Sint-Jorishof*, de Liberale Kring. Aan de overkant bevond (bevindt) zich het lokaal *De Eendracht* (de Katholieke Kring) en wat hogerop het Volkshuis. *Het marktplein was dus het politiek epicentrum waar allerlei evenementen hebben plaatsgevonden en waarbij ik heel wat heb gezien en meegemaakt in de woelige ongeluksjaren 1938-1945. Ik zat immers als het ware op de eerste rij*, weet Edgard te vertellen als was het van gisteren.

Voor een correcte inschatting van het tijdsgebeuren vanaf 1937-1938, gaat Edgard verder, mag niet uit het oog worden verloren dat de 2de Wereldoorlog eigenlijk een aanvang nam op 1 september 1939. In datzelfde jaar was hier in België de algemene mobilisatie ingevoerd. Een en ander had een bijzonder spanningsveld teweeggebracht en meer in het bijzonder ten overstaan van de aanhangers van het VNV. *Ik hoor het nog mijn moeder zeggen*, aldus Edgard, *“de eerste bom moest op het Vlaams Huis vallen”* wat, merkwaardig genoeg, begin mei inderdaad ook gebeurde toen een brandbom in de tuin viel. Bovendien had de burgeroorlog in Spanje, met in 1938 de komst van Spaanse kinderen op de vlucht, voor beroering gezorgd bij de bevolking. De spanning was al merkbaar geworden in 1938 of 1939 tijdens een rumoerige betoging naar aanleiding van de vertoning in het Volkshuis van de film *La kermesse héroïque* (Heldenkermis). Slaags geraakte betogers

(¹) Eigenlijk LiNiAal wat staat voor Liedekerke (Li), Nieuwerkerken (Ni), Aalst (Aal). Met deze constellatie wordt verwezen naar het geslacht Liedekerke dat destijds gedurende 300 jaar de dorpsheer heeft geleverd en uiteraard ook naar Nieuwerkerken dat in vroeger tijden een van de 3 praterijen was van Aalst.

(²) VNV staat voor Vlaams Nationaal Verbond. Misschien minder dan elders in Vlaanderen, maar toch had het VNV ook in Geraardsbergen een zekere aanhang. Over het VNV in verband met Geraardsbergen, zie M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945. Een bijdrage tot de geschiedenis van Geraardsbergen in de 2de Wereldoorlog in Gerardimontium*, ongenummerde extra editie van 3 september 2004, p. 32, 33.

12/3/2005

Edgard HOOGHUYTS
Ere-Schepen
Hoozestraat 67
9320 NIEUWERKERKEN

Mijnheer de Voorzitter,

Met meer dan belangstelling heb ik de extra editie Gerardimontium "De ongeluksjaren 1940-45" gelezen en herlezen.

Proficiat voor deze toch wel delicate verhandeling waarmee U een belangrijke periode aan de vergetelheid wenst te onttrekken. Wellicht ben ik niet de enige die reageer op de inhoud van uw interessant verhaal van weliswaar 60 jaar geleden en waarvan de meeste getuigen verdwenen zijn - vandaar de open vraag :Wie heeft er nu nog baat bij ...? - bovendien is vergissing van jaartal - zovele jaren na datum - niet denkbeeldig.

Maar goed - als ik dan toch reageer is het omdat U het vraagt (pag.59) en omdat U -

1. - mijn ouders citeert (pag.45) café Toerist, Markt, 45,
2. - omdat voor bepaalde feiten wat verduidelijking nuttig is;
3. - omdat ik de meeste personen, vermeld in uw relaas, persoonlijk goed heb gekend;
4. - omwille van familiale banden met belangrijke personen, etc..

Aanhef van de 6 bladzijden lange brief de dato 12 maart 2005, waarin Edgard zijn schrijven verantwoordt.

en tegenbetogers werden door een charge van de rijkswacht te paard uiteengedreven. Ook was er de felle reactie op de vertoning in het Volkshuis van het toneelstuk *De ketel in*, gebracht door het *Socialistisch Rood Kabaret* dat onder de leiding stond van Raymond De Bruyne, directeur van de gemeenteschool. *De ketel in* was een persiflage op de Conferentie van München ⁽³⁾ met als voornaamste protagonisten de Duitse kanselier Adolf Hitler (vertolkt door Theofiel Van der Stricht), de Britse premier Neville Chamberlain (Gust Sper), de Franse premier Edouard Daladier (Victor Hooghuyts, Edgars vader) en de Italiaanse duce Benito Mussolini (Robert Neyrinckx). De scène moest de hel voorstellen met Satan die Hitler en consoorten een voor een de ketel instuurde.

Ik vermeld deze gebeurtenissen omdat weinigen ze nu nog kennen maar vooral omdat ze de toen heersende sfeer

illustreren, zo verduidelijkt Edgard.

10 mei 1940. De oorlog barst los...

Bij de toen 12-jarige knaap bleven sommige zaken in het geheugen gegrift zoals het feit dat de Dender boven het "Sas" doorwaadbaar was, andere was hij dan compleet vergeten zoals bijvoorbeeld het opblazen van de Denderbruggen. Toen de Duitsers op 10 mei 1940 België binnenvielen was het een warme zomerse dag. Er vielen inderdaad een paar brandbommen maar dat de Markt en de Vesten bestookt werden, zoals op blz. 4 van de extra editie dd. 3 september 2004 van *Gerardimontium* wordt gesteld, betwist Edgard ten stelligste. De eerste Duitse soldaten - het waren er vier in een open rupswagen - zijn kort na 10 mei op een zonnige namiddag het marktplein opgereden. Ze kwamen van de Vesten en bleven staan net boven de Brugstraat.

Ze werden als het ware elk ogenblik verwacht en dus was niemand te zien op straat! Aan alle huizen bleven de deuren dicht en waren de vensters afgeschermd door een gesloten gordijn. En schrijft Edgard: *Van achter het gordijn zagen wij hoe cafébaas De Clippel van "Café de l'Yser" buiten kwam en de Duitse soldaten drank aanbood. Hij moest er wel zelf eerst van drinken. Deze geste was toch wel een moedige daad, rekening houdend met de slechte reputatie die de Duitse soldaten (1914-18) hadden meegerekregen.* Een uur of zo na het vertrek van deze voorhoede stond de Markt helemaal vol Duitse legerwagens. De cafés openden hun deuren en liepen vol met dorstige soldaten. Van spanning en schrik was geen sprake meer. Duitse officieren en gegraduateerden werden bij burgers ingekwartierd. Zo ook werd een Feldweibel ⁽⁴⁾ bij de Hooghuyzen logies toegewezen in de flat boven het café.

"En nu bladsgewijs enkele bijzonderheden"

En nu bladsgewijs enkele bijzonderheden, zo gaat Edgard verder en hij refereert telkens naar een passus uit de extra editie van 3 september 2004 ⁽⁵⁾.

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 9

Tussen december 1941 en mei 1942 zou, volgens de VNV-partijkrant ⁽⁶⁾ een aanslag gepleegd geweest zijn op het Vlaams Huis in Geraardsbergen. Naar alle waarschijnlijkheid is evenwel in de berichtgeving over deze zaak een en ander fout gegaan. Volgens de dochter van de toenmalige uitbaters ging het om een "springtuig" dat op de stal was beland. Volgens Edgard Hooghuyts

⁽³⁾ Met de Conferentie van München in 1938 poogden Frankrijk en Engeland Hitlers expansionistische honger te stillen door het hem mogelijk te maken probleemloos het zogeheten Sudetenland aan te hechten bij het Reich. Sudetenland was het deel van Tsjechoslowakije waar 3,5 miljoen Duitsers woonden.

⁽⁴⁾ Feldweibel staat voor adjudant in het Belgisch leger, een keur-onderofficier.

⁽⁵⁾ M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945. Een bijdrage tot de geschiedenis van Geraardsbergen in de 2de Wereldoorlog* in *Gerardimontium*, ongenummerde extra editie van 3 september 2004.

Vernielde Denderbrug in het stadscentrum en aan de Guilleminlaan

(brief, p. 3) was het een brandbom die inderdaad op de stal terecht kwam maar dan in mei 1940. De bomaanslag waarvan sprake in *Volk en Staat* trof niet het Vlaams Huis maar wel het café van Jef van den Bossche, lokaal van de voetbalclub *Sportkring* en gelegen aan de overkant van het *Café Toerist* en het belendende Vlaams Huis. Vermoedelijk had de aanslag te maken met het feit dat zoon Jacques van den Bossche vrijwilliger was bij het Vlaams Legioen en trouwens ook gesneuveld is aan het Oostfront⁽⁷⁾. De aanslag was vrij hevig want kleine brokstukken arduin werden tot aan de overkant van het marktplein geslingerd en sloegen in op de gevel van het Vlaams Huis en *Café Toerist*.

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 11

Tijdens de slag om Engeland in het najaar van 1940 was het luchtruim als het ware toegedekt door de massale Duitse vliegformaties die in aanvalsorde naar Engeland vlogen en daarna enigszins uitgedund en verspreid huiswaarts keerden. Welnu, Edgard stipt terecht aan (brief, p. 3) dat hier enige verwar-

ring mee gemoeid is *wetende dat voor de Battle of Britain het gros van de Duitse luchtmacht vanuit Noord-Frankrijk opereerde.*

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 13, 14 en 18

Edgard Hooghuys heeft persoonlijk Paul Guillemin evenals alle leden van het stadsbestuur gekend. Overigens bevestigt hij dat de klokken van de hoofdkerk nooit zijn weggehaald door de Duitsers terwijl dit elders wel het geval is geweest. Een uitzonderlijke gunst dus! (8). (brief, p. 3)

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 25

Op een bepaald moment kwam een nieuw monster opdagen, namelijk de tewerkstelling of verplichte arbeid in Duitsland. Bij *Verordnung* van 6 oktober 1942 wordt gesteld: *"Inwoners van België kunnen verplicht worden tot het verrichten van bepaald werk in België en in het Rijksgebied. Voor zover het werk in het Rijksgebied verricht wordt, is de verplichte dienstverrichting slechts toepasselijk op mannelijke personen in den leeftijd van 18 tot en met 50 jaar en op ongeluude*

vrouwelijke personen in den leeftijd van 21 tot en met 35 jaar".

Door het verzet vooral van kardinaal Van Roey en van kardinaal Cardijn, de stichter van de K.A.J., werd de maatregel ingetrokken althans ten aanzien van de vrouwen. Enkele maanden later werd de regelgeving betreffende de tewerkstelling in Duitsland "verfijnd" met een speciaal regime voor de studenten. Bij *Verordnung* van 6 maart 1943 werden inderdaad de universiteitsstudenten gevisieerd. Voortaan, d.w.z. met ingang van het academiejaar 1943-44, kon men pas universitaire studies aanvatten na vooraf één jaar verplichte arbeid te hebben volbracht. Maar bij wijze van overgangsmaatregel gold voor de eerstejaars van het lopende academiejaar de verplichting slechts zes maanden arbeidsdienst, dit is "*Arbeitsleistung mit der Hand*". Alle eerstejaars dienden zich aan te melden vóór 20 maart 1943 bij het bevoegde *Arbeitsamt* want per 1 mei ging het tewerkstellingsprogramma van start. Wie deed alsof zijn neus bloedde riskeerde voor onbepaalde tijd in Duitsland aan het werk te worden gezet. Vanzelfsprekend lokte ook deze maatregel hevig verzet uit vanwege de academische

(6) *Volk en Staat*, uitg.B, nr.115 van 14/15 mei 1942.

(7) Over het Vlaams Legioen en het Oostfront, zie M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken...*, op. cit., § 2.8.4., p. 35-38.

(8) Over het niet weghalen van de klokken van de Sint-Bartholomeuskerk, zie M. VAN TRIMPONT, *Majoor Karl-Joseph Vollmer, 'Kreis-kommandant' Aalst-Oudenaarde tijdens de Bezetting in de 2de Wereldoorlog (1940-1944)*, in *Gerardimontium*, 2009, nr. 219, p. 31, 32.

overheid. Wie zich echter opgaf om er vrijwillig te gaan werken, kreeg een premie van 750 frank (in 2004 overeenstemmend met zowat 400 euro). Een kleine 200.000 landgenoten gaven hieraan gevolg, om den brode. Er volgden nadien echter zeer drastische maatregelen. In september 1943 werden inderdaad de klassen ⁽⁹⁾ 1920 en 1921 opgeëist om in Duitsland te gaan werken en in maart 1944 de klassen 1922, 1923 en 1924. Ontelbare mannen doken onder. Ze worden werkweigerars genoemd.

En hoe verliep een en ander in Geraardsbergen? De opeising voor de verplichte arbeid in Duitsland was in 1943 algemeen aan de orde. Overall werden razzia's gehouden, zo op een zekere dag tijdens een voetbalwedstrijd op het terrein van *Sportkring*, toen nog gelegen langs de huidige Zonnebloemstraat, rechtover de moestuintjes van het Werk van den Akker. Het voetbalveld werd omsingeld door militairen. Er ontstond verwarring en paniek onder de massa supporters en kijklustigen. Vooral de jongeren waren het mikpunt. Die trachtten hoe dan ook te ontkomen. Velen werden opgepakt, een aantal kon ontsnappen. Tijdens de ontstane chaos bij het verschijnen van de militairen vluchtten er een paar langs de omliggende hovingen. Anderen zochten redding onder de tribune waar zich het café en de toiletten bevonden. Nog anderen verstopten zich in een waterreservoir. Ze zijn niet gevonden en tot hun grote vreugde! Anders verging het een jonge man die zich verborgen had ergens in het grote scorebord. Hij werd bij de kraag gevat...

Zelf heeft Edgard zo een razzia meegemaakt (brief, p. 3). Hij bevond zich op dat moment in de

stedelijke zwemkom. De kleintjes werden het water ingestuurd om ze te scheiden van de grotere jongens die werden opgepakt door Gestapo-agenten van eigen volk, aldus Edgard. Een ietwat oudere vriend van hem, Jules Dubois, heeft zich gedurende maanden verstopt gehouden op een zolderkamertje.

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 26 en 27

De kropziekte vormde een probleem want meerdere kinderen zijn eraan bezweken, ook in Edgards familiekring. *Er heerste toen een ware psychose bij de mensen met kinderen*, zegt Edgard (brief, p. 4).

Inpikkend op de Jodenvervolging in Geraardsbergen vernemen we dat Edgard pianoles volgde bij "ief-fra Isabelle" Fischlowitz ten tijde van haar wegvoering naar Mechelen en vervolgens naar Auschwitz. De "muffe geur" die in haar huis hing is hem steeds bijgebleven. ⁽¹⁰⁾

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 35

De lange uiterst strenge winter van 1941-42 en het tekort aan brandstof dwongen de mensen slechts één vertrek van de woning te verwarmen. Noodlijdenden en oude mensen beleefden schrijnende toestanden.

Met "de lange uiterst strenge winter van 1940-1941..." werd waarschijnlijk deze van 1941-42 bedoeld, aldus Edgard (brief, p. 4). In 1940 was er nog voldoende steenkool voorhanden in tegenstelling tot het jaar daarop. *We verwarmden de handen aan een omgekeerde bloempot met een brandende kaars eronder. Vanaf 41-42 waren alle winters zeer koud. Het is toen dat het bos van Boelare*

door de mensen werd leeggeroofd. Alles was gerantsoeneerd en men vond weinig brandstof. Af en toe kon men wat schlam (kolenslik) kopen. Vooral de winter 44-45 "Ardenneoffensief" was lang en zeer koud, preciseert Edgard.

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 38 over Lionel de Vlaminck

Zowel voor als tijdens en na de oorlog pendelden veel arbeiders naar Wallonië om er in de koolmijnen de kost te verdienen. In de nacht van 3 op 4 april 1942 werd Lionel de Vlaminck door een of meer van deze kompels neergestoken. Lionel woonde als kind in de Buizemontstraat. Hij was de zoon van Clovis de Vlaminck, de eerste grote voorman van de socialistische turngroep *Rust Roest*. Deze jonge man van 31 jaar was op dat moment als enige Geraardsbergenaar lid van de Allgemeine S.S.. Hij had er de rang van *Trupführer* (onderofficier). Hij had de leiding over de Geraardsbergse afdeling van de Z.H.D. ⁽¹¹⁾.

De uitvaart had plaats met veel eerbetoon op 8 april na een plechtige rouwdienst in de hoofdkerk om 11.00 uur. De reden waarom Lionel de Vlaminck de dood vond had op zich niets te maken met het feit dat hij door sommigen voor een verrader werd aangezien. Maar, naar verluidt, wou hij zich steeds doen opmerken op een of andere manier. Hij was pronkzuchtig en wou vooral bij de gewone man overkomen als een belangrijk iemand. Zo kwam hij met de regelmaat van een klok de kompels die per spoor naar hun werk in Wallonië trokken, lastig vallen in verband met de lichtverduistering van hun fiets waarmee ze naar het station reden. Die verlichting was zelden reglementair in orde. Die bewuste

⁽⁹⁾ Klas: hier in de betekenis van het militaire jargon. De klas 1920 bij voorbeeld viseert diegenen die in 1920 de leeftijd hadden bereikt voor militaire dienstplicht.

⁽¹⁰⁾ Over deze figuur en over de Jodenvervolging in Geraardsbergen zie M. VAN TRIMPONT, *De Geraardsbergse Joden die "verdwenen" in Auschwitz: Isabella (Elza) Fischlowitz, Roza Jacoby-Coster, Rebecca en Rosine Jacoby*, in *Gerardimontium*, jg. 2009, nr. 225. Zie ook van dezelfde auteur 'Moederke' Fernande De Smet (1899-2000): *Geraardsbergens 'Righteous among the Nations'*, in *Gerardimontium*, jg. 2009, nr. 228.

⁽¹¹⁾ Z.H.D. staat voor Ziviel Helpdienst, enigszins te vergelijken met onze actuele Civiele Bescherming.

L. De Vlaminck

De Families DE VLAMINCK - VAN DAMME beweenen :

Lionel DE VLAMINCK

Trupführer ; Leider Z.H.D. - Geeraardsbergen.

Geboren te Geeraardsbergen, den 9 Januari 1911 en aldaar in trouwe plichtsvulling van het leven laffelijk beroofd op 3 April 1942.

De teraardbestelling heeft plaats op **Woensdag 8 April 1942.**

Vergadering te 10 u 30, lokaal Z.H.D. 8, Vredestraat, alwaar een bestendige Eerewacht bij de lijkbaar is opgesteld.

De kerkelijke dienst gaat door in de Hooldkerk St Bartholomeus te 11 uur.

Zijn Offergeest en Trouw aan zijn elgen Volk heeft hem op smartelijke wijze het leven gekost.

DR. PIERAERT — 1392

(Verzameling J. De Nie, Geeraardsbergen)

nacht is het tot een handgemeen gekomen met een (of meer) moegetergde mijnwerker(s), waarbij een ongelukkige messteek een slagader heeft geraakt. Toen Lionel neerzeeg vluchtten de kompels in paniek weg en lieten de man aan zijn lot over met het gevolg dat hij doodgebloed is bij gebrek aan verzorging.

Lionel De Vlaminck was vrij dicht

verwant met Edgard, vervolgt deze laatste zijn relaas. Edgars grootmoeder Bertha De Vlaminck en Lionels vader Clovis waren zuster en broer. Ze stamden uit een gezin van 7 kinderen, de zogeheten *Blaakiesj*. Lionel was dus een volle neef van Edgars vader.

Steeds volgens Edgard, was Lionel een manusje van alles en een flamboyante *bon vivant*. Hij werd

inderdaad neergestoken en nog wel met een pennenmes (?) in de onderbuik terwijl hij aan het station controle deed en op jacht was naar smokkelaars. Hevig bloedend is hij nog tot in de poort naast het *Café Duwyn* (hoek Stationsplein) gesukkeld waar hij doodgebloed is. Merkwaardig toch! Met dokters in de buurt, de kliniek niet ver af en, op een boogscheut, de Feldgendarmerie (Duitse politie). Tegen de avond werd de omgeving van het station afgezet door militairen op zoek naar de dader(s). Hoe dan ook, sinds Lionel paradeerde in het zwarte uniform van de Allgemeine SS, was hij *persona non grata* geworden bij de familie, te meer daar hij volgens Edgars moeder dienstweigeraar was geweest. Bij de pompeuze begrafenis was omzeggens geen familielid te bespeuren. Feit is dat "nonkel Clovis", Lionels vader, erg geleden heeft onder het gedrag van zijn zoon. Tot daar Edgard Hooghuis over zijn kozijn Lionel De Vlaminck (brief, p. 4, 5). De Vlaminck was zonder twijfel een controversiële figuur, door sommigen aanbeden maar gehaat en verguisd door anderen. Tot de eerstgenoemde groep moet alleszins de auteur van deze treurrijmpjes worden gerekend, gezongen op de melodie van Lily Marleens lied *Vor der Kaserne, vor dem grossen Tor...*⁽¹²⁾.

Voor de kazerne, bij de grote poort hebben ze De Vlaminck zo laffelijk vermoord.

*Hij was zo innig met zijn volk.
Hij werd gestoken met een dolk
En nu is hij kapot
En nu is hij niet meer (bis)*

Een variatie⁽¹³⁾
*Aan de muur van 't gasthuis, bij die grote poort
werd Lionel De Vlaminck laffelijk vermoord.*

*Hij was tiran van 't Giesbaargs volk
Hij werd gestoken door een dolk
En nu is hij kapot*

⁽¹²⁾ Meegedeeld op 26 september 2004 door Stella Vekeman (° 1934) die het liedje aangeleerd kreeg in de lagere school van Grimminge.

⁽¹³⁾ Meegedeeld op 28 september 2004 door Mariette Mangelinckx (°1931) uit Zarlardinghe.

En nu is hij niet meer (bis)

Maar mensen van de andere groep stoomden onverwijld hun variante klaar; ze werd eveneens gezongen op de melodie van Lily Marleen ¹⁴

Daarbij d' oude statie

Bij de garagepoort

Is Lionel de Vlaminck

Meesterlijk vermoord.

Hij was de leider van 't Zwart volk.

Hij werd gestoken met een dolk

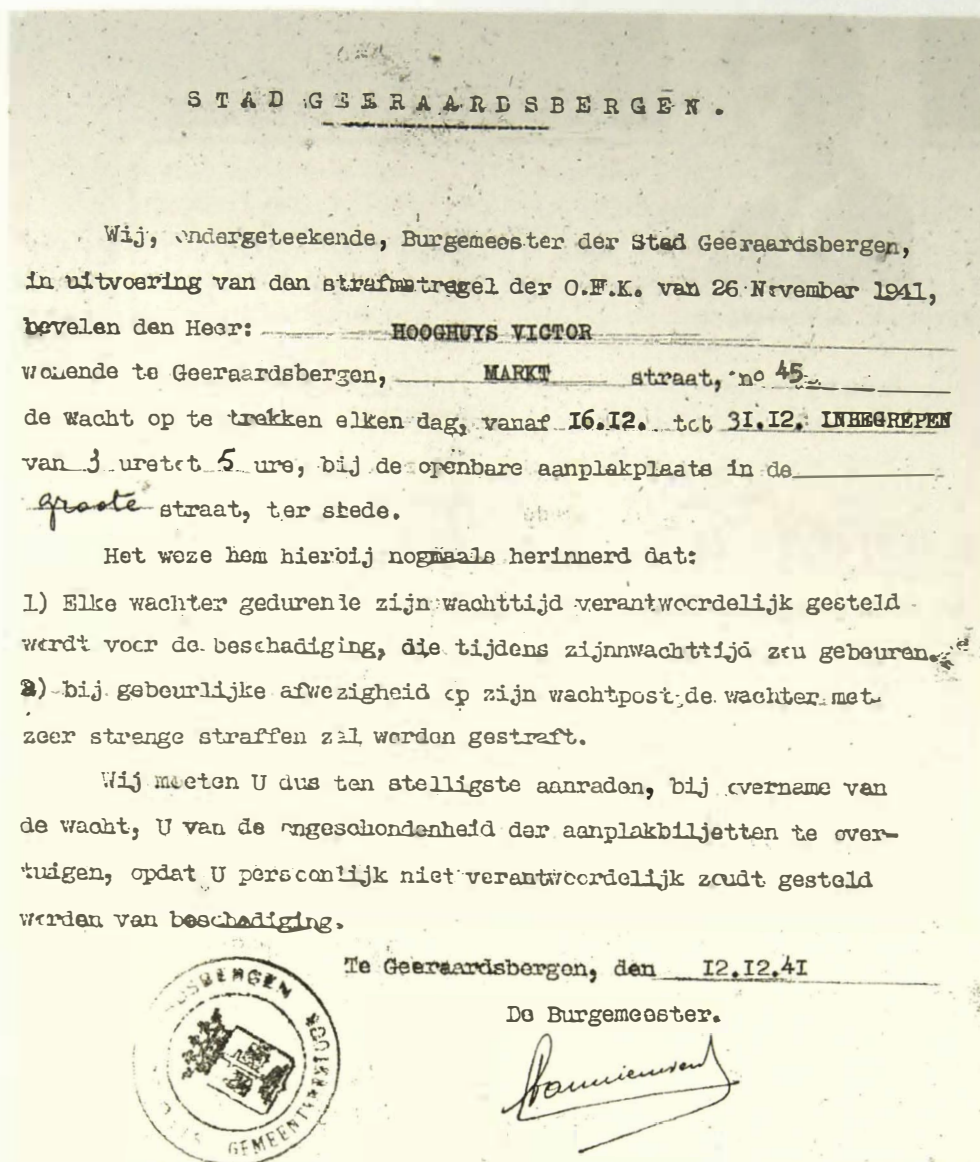
En nu is hij kapot

En nu is hij niet meer (bis)

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 41

Toetreding tot het verzet was zelden een bewuste en vooropgestelde keuze. In de meeste gevallen berustte dit op een toeval of gewoon op een samenloop van omstandigheden. "Dikwijls gebeurde het heel onschuldig, achteraf bekeken wat naïef, vertelde Emiel Collijns ⁽¹⁵⁾. Op een avondwandeling met mijn schoonvader, ik denk in de vroege lente van 1942, hadden wij elk een stuk krijt meegenomen. Hier en daar brachten wij een V-teken aan op de elektriciteits- en telefoonpalen ⁽¹⁶⁾ alsmede op leegstaande panden."

Edgard heeft het ook over nog een veel gepleegde sabotagedaad (brief, p.5), namelijk het aftrekken en verwijderen van affiches en aanplakbrieven van de bezetter of van het stadsbestuur. Dit bleef echter niet zonder gevolgen. De burgers werden gewoonweg opgeëist om 's nachts de wacht op te trekken... Zo ging dat! En dus kreeg ook Edgards vader 14 dagen wachtdienst aan zijn been, dit "in uitvoering van den strafmaatregel der O.F.K." ⁽¹⁷⁾.

Aanmaning vanwege burgemeester Leo van Nieuwenhove waarbij Victor Hooghuys 14 dagen verplichte wachtdienst opgelegd wordt.

Een aantal landgenoten week in 1940 - maar later ook nog - uit naar Engeland en nam dienst in het Britse leger. Dit was het geval van de bekende gevechtspiloot en later bevelhebber van luchtmachtbasis in Chièvres, Remi van Lierde ⁽¹⁸⁾ die in Overboelare geboren is (1915). Majoor-vlieger Van Lierde kwam vanaf 1944 regelmatig de stad overgevlogen om zoals men toen

zegde "ne goeien dag te doen" aan zijn moeder in Overboelare, aldus Edgard. Op een dag werd hij vanuit twee luchtafweernesten vanop de flank van de Guilleminlaan (nabij het huidige restaurant *Belle-Vue*) onder vuur genomen. Edgard en zijn vrienden waren toen aan het kaatsen op het marktplein. Van Lierde kwam terug en schakelde d.m.v. mitrailleurvuur de twee

⁽¹⁴⁾ Jaak Geysels, pater Willibrord, c.j. (° 1926), notitie van 18 oktober 2004.

⁽¹⁵⁾ Emiel Collijns (1911-2009) was tijdens de bezetting als stadsambtenaar verantwoordelijk voor de bevoorradingsdienst. Hij werd lid van het Geeraardsbergse verzet (OF) op 1 juni 1942 maar nam ontslag op 1 oktober 1944.

⁽¹⁶⁾ Vandaag liggen de telefoonkabels onder de grond, maar toen hadden we te doen met bovengrondse kabels.

⁽¹⁷⁾ OFK staat voor Oberfeldkommandantur. In Gent bevond zich de OFK voor de provincies Oost- en West-Vlaanderen.

De Oberfeldkommandant was als het ware de Duitse tegenspeler van onze provinciegouverneur. Op arrondissementeel vlak was er de Kreiskommandantur en op lokaal de Ortskommandantur (plaatskommandant). De Kommandantur had hoofdzakelijk administratieve taken maar liet zich in zekere mate ook in met militaire aangelegenheden van de bezettende overheid.

⁽¹⁸⁾ Over deze figuur, zie desgewenst P. CELIS & C. DE DECKER, *Mony Van Lierde. Van volksjongen tot volksheld*, Erembodegem, 2007.

afweernesten uit; de eerste kogels sloegen evenwel in op het kaatsplein...

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 45

Na de bezetting moet er naar buiten uit een zekere verwarring zijn ontstaan omtrent de bevelvoering bij het Geheim Leger (G.L.) of Armée Secrète (A.S.), een van de twee voornaamste gestructureerde verzetsorganisaties in Geraardsbergen. Bovendien blijkt het imago van deze bevelvoering alles behalve positief te zijn: "Naar het zeggen van de bevelhebber van het A.S. te Gent en de inspecteur van de Staatsveiligheid Wellens te Geraardsbergen, zou het A.S. daar onder het bevel staan van een zekere Debeck, oud-officier die op pensioen is gesteld omwille van geestesstoornissen en die bovendien ook nog een strafdossier heeft, bijgestaan door een zekere Van den Breule. Debeck en zijn mannen gaan over tot controles van het verkeer, opeisingen en willekeurige arrestaties. De kommandant van het A.S. heeft gevraagd hem zijn functies te ontnemen."

Edgard heeft Hector de Beck goed gekend want hij was een regelmatige klant in het ouderlijk café. En hij getuigt zonder omwegen, "Hector De Beck was inderdaad geen normalen". (brief, p. 5)

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 49-50 in verband met de bevrijding van Geraardsbergen

De laatste dagen van augustus en

begin september 1944 maakten de Duitsers aanstalten om weg te gaan. Op 1 september trokken duizenden Duitse soldaten door de stad. De aftocht was volop aan de gang. Tijdens de nacht van 2 op 3 september verlieten de laatste Duitsers Geraardsbergen en op 3 september was Geraardsbergen zo goed als zonder bezetter. Volgens het Geheim Leger kondigde de Britse radiozender BBC diezelfde dag in het programma "Vrij België" aan dat Lessen en Geraardsbergen door hun eigen verzetsstrijders werden bevrijd.

Edgard herinnert zich niet dat de Duitsers zo talrijk waren om bij hun aftocht doorheen de stad te trekken. Overigens neemt hij het wapenfeit dat het Geheim Leger zich toeëigende over de bevrijding van de stad echt niet ernstig omdat het "niet moeilijk was vermits er geen Duitse soldaten meer in de stad waren" (brief, p. 6). In de voormiddag kwamen een paar Britse motorrijders de Markt opgereden en begaven zich naar het stadhuis. Het waren verkenners. En hoewel ze niet lang gebleven zijn, was dit voorval toch zeer betekenisvol. De vooroorlogse burgemeester De Nauw had zijn ambt weer opgenomen. Steeds volgens het Geheim Leger was Geraardsbergen eigenlijk tot 7 september in handen van het verzet want het zou pas op die dag geweest zijn dat Britse pantsereenheden door het stadscentrum reden

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 52 e.v. over de straat-

terreur na de Bevrijding

In Geraardsbergen hadden vooral het Onafhankelijkheidsfront (OF) en mensen van het Geheim Leger (GL) het voor het zeggen. Daar het OF na de bezetting onverminderd doorging met het rekruteren van manschappen, telde het in zijn rangen heel wat "septembermannetjes" die zichzelf weliswaar weerstander noemden maar eigenlijk onder het etiket van nep-verzetslieden⁽¹⁹⁾ thuis horen vermits er kilometers in het rond geen vijandelijke soldaten meer te bespeuren vielen...

De huisgevels van sommige burgers werden met hakenkruisen besmeurd. Dit gebeurde meestal in het geniep, 's nachts. In verband hiermede een pittig voorval. In de Denderstraat, meer bepaald het gedeelte tussen de Kaai en de Penitentenstraat en schuins rechtover het café Klein Brussel, was in een rijhuisje een snoepwinkeltje(?) gevestigd waarvan de gevel onderaan werd beklad met één, misschien twee hakenkruisen. De bewoner had er niets beters op gevonden dan de zwarte pekkleur bij te werken met een rode respectievelijk gele streep... Ja, zelfs in tijden van tegenspoed was er blijkbaar toch nog ruimte voor humor... Of schuilde er iets anders achter?

Mensen die met de bezetter op een of andere manier hadden samengewerkt, maar nog veel meer anderen werden aangehouden⁽²⁰⁾. Tot de tweede groep behoorden onder meer de talrijke slachtoffers van persoonlijke vetes en afrekeningen,

⁽¹⁹⁾ Deze qua aantal belangrijke groep mensen staat bekend als "faux résistants, weerstanders van het laatste uur". (W. PAUWELS, *De Bevrijdingsdagen van 1944. Honderd dagen tussen anarchie en burgeroorlog. De geheime rapporten van F.L. Ganshof voor de Belgische Staatsveiligheid*, Antwerpen, 1994, p. 42.)

⁽²⁰⁾ Zoals blijkt uit een studie van prof. Luc Huyse, werden tussen 1944 en 1949 ruim 405.000 dossiers geopend op verdenking of op aangifte van verraad of een of andere vorm van collaboratie. Voor een kleine 57.000 van deze mensen kwam het tot een strafrechtelijk dossier. Uiteindelijk werden er slechts 53.000 of 13% van de beklagden schuldig bevonden volgens de Belgische wetgeving en veroordeeld. M.a.w., de overgrote meerderheid trof geen enkel verwijt of hun houding tijdens de bezetting werd niet strafbaar geacht. Ook in Geraardsbergen vormde deze groep waarschijnlijk de grote meerderheid want vooralsnog wettigt niets een vermoeden dat de situatie hier sterk zou afwijken van deze vastgesteld op nationaal vlak. (L. HUYSE, & S. DIONDT, *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België, 1942-1952*, Leuven, 1991, p. 23). M.b.t. de veroordelingen voor incivisme waren er in Vlaanderen meer gevallen van wapendracht en politieke collaboratie dan in Wallonië, terwijl daar het aantal veroordelingen voor verklikking (verraad) hoger lag. (F. SEBERECHTS, *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*, Leuven, 1994, p. 162, met verwijzing naar J. GILLISSEN, *Etude statistique sur la répression de l'incivisme*, in *Revue de droit pénal et de criminologie*, feb. 1951, p. 624-625).

of het ging om mensen die aan de cafétoog tot collaborateur werden verklaard, of nog meisjes en vrouwen die het ongeluk gehad hadden verliefd te worden op een foutief uniform, enz. De meesten van hen werden te voet en niet zelden op een brutale manier weggeleid (soms ook eens met een driewielkar en gespan) en naar het atheneumbouw (toen Rijksmiddelbare school) in de Buizemontstraat gebracht dat dienst deed als geïmproviseerd interneringskamp en zeer snel omgedoopt werd tot "den academie". Daar werden ze opgesloten. Wie pech had belandde eerst een paar dagen in de "permaneinsje", een gevangenislokaaltje onderaan het stadhuis. Daar werd niet gelachen want daar werden er geweerkolven gehanteerd.

Vrouwen werden eerst kaal geschoren of het haar kortgeknipt, bij voorkeur in het openbaar zoals op

het marktplein, doorgaans op de kiosk, tot vermaak van een sensatiegeile meute die zichzelf voor zeer vaderlandslievend nam, terwijl ze ook nog verloochend werden door sommige vriendinnen die hun gezelschap evenwel niet hadden geschuwd toen de Duitsers de plak zwaaiden.... De inboedel van sommige mensen werd grondig aangepakt. Wat enigszins waardevol leek werd eerst geroofd. Wat overbleef werd kort en klein geslagen en vervolgens door de ramen gegooid en op straat verbrand.

Volgens de toen lopende geruchten ondergingen in Geraardsbergen en huidige deelgemeenten mogelijk wel zo een vijftigtal huizen dit lot onder meer in de Lessensestraat, de Oudenaardsestraat, de Kattestraat, de Karmelietenstraat, de Denderstraat, de Brugstraat, de Warande, de Verbrandhofstraat, de Groteweg in Overboelare, enz. Kortom, straat-

terreur beheerste het stadsbeeld en had de rechtsstaat verdrongen. Sommige verzetsgroepen, vooral het OF (Onafhankelijkheidsfront) en de OMBR (Organisation Militaire Belge de Résistance), werden door Britten en Amerikanen met de vinger gewezen voor deze toestand van wetteloosheid. Er was een machtsvacuüm ontstaan dat aan zou blijven tot het Gezag, met de actieve steun van de geallieerden opnieuw de bovenhand kreeg. Reeds op 2 oktober 1944 beval de geallieerde opperbevelhebber generaal Eisenhower de ontwapening van de verzetsgroepen en desnoods zou hij dit manu militari afdwingen. (21)

Egard Hooghuys voegt hieraan toe (brief p. 6): *Tijdens de bezetting werden er veel mensen verklikt, tijdens de bevrijding nog véél meer. Ik heb atrociteiten en mensonterende zaken gezien. Ik heb "Manke Schorre" afgrijselijk zien aftroeven, dat is me jarenlang bijgebleven. Feit is dat tijdens het Ardennenoffensief in december 1944 vele van de "septembermannen" schrik kregen. Er was trouwens paniek bij de bevolking, vrees voor de terugkeer van de Duitsers. "Manke Schorre" was de bijnaam voor een zekere Verdonckt die doorging voor een verklikker.*

Op 8 mei 1945 capituleerde Duitsland. Dan raakte de gruwel bekend van de nazi-concentratiekampen. Onmiddellijk daarop ontstond een nieuwe golf van geweld, maar wel van korte duur. Zowat overal te lande werden bomaanslagen gepleegd. Zo ook in Geraardsbergen maar hierover meer, later in een aparte bijdrage.

Ref. "Extra editie 3 september 2004", p. 33, 54, 55 m.b.t. Honoré de Staebèle, tijdens de bezetting afdelingsleider van het collaborerende V.N.V.

Het marktplein met middenin de kiosk zoals het er uitzag ten tijde van de bevrijding. De kiosk werd in 1965-1967 (?) afgebroken.

(21) W. PAUWELS, *De Bevrijdingsdagen van 1944...*, deel 1, p. 14-54: De toestand na de bevrijding aan de hand van de inspectieverslagen van kapitein Ganshof.

Voor wie enig inzicht wil verwerven in deze periode gekenmerkt door wetteloosheid, is het een must kennis te nemen van dit werk. Ter zijde, kapitein François-Louis Ganshof (van der Meersch) was professor geschiedenis aan de Gentse universiteit en hij was de broer van de in collaboratiemilieus beruchte auditeur-generaal Walter Ganshof van der Meersch.

We citeren uit de brief van Edgard, p. 6:
De wereld is toch klein. Toen ik in 1955 te Nieuwerkerken (Aalst) bij mijn toekomstige echtgenote kwam, werd ik met verstomming geslagen bij het vernemen dat Honoré de Staebèle zich in de Dorpsstraat had gevestigd als apotheker. Vermits wij in Geraardsbergen burenen waren – apotheek bovenaan de Brug-

straat – kenden wij elkaar. Ik had in 1945 de inboedel van zijn apotheek zien leegplunderen en de meubels en boeken op de Markt zien in brand steken. In bijlage een artikel uit het lokaal cultureel magazine "Liniaal" naar aanleiding van zijn overlijden. Bovendien was hij zeer graag gezien in de carnavalmiddens te Aalst, aldus steeds Edgard.

Inboedelverbranding op 3 september 1944, in de Oudenaardsestraat (foto boven) en de Verbrandhofstraat (foto onder). (Privé-verzameling Jules Borremans)

† Honoré Destaebele

Op 1 april 2002 overleed onverwachts in familiekring te Baardegem, de heer Honoré Destaebele, oud-apotheker van NK. Honoré werd geboren te Geraardsbergen op 20.09.1914. Hij huwde met Hilda Bocqué, dochter van de oorlogsburgemeester van Aalst en zo verzeilde hij na de oorlog in NK, waar hij zich in de Dorpsstraat vestigde. Algauw werd hij een zeer geliefde figuur. Honoré was een optimist, een levensgenieter en een volksvriend. Als je bij hem in de "officina" (hij was zeer fier op zijn beroep!) kwam, werd je wel eens achteraan geroepen voor een proefbeurt van zijn beste medicijn! Honoré was een guitigaard, die graag meedeed aan grappen (op 1 april b.v.). Toen hij met pensioen ging, verhuisde hij naar Baardegem, waar hij in de nabijheid van zijn dochter ging wonen. Wij zagen hem node uit NK vertrekken. Liniaal heeft hem met een feestelijke avond in de zaal Volkskring uitgeleide naar zijn nieuwe woonst gedaan. Honoré was een overtuigd Vlaming. Zijn levensovertuiging staat samengevat onderaan zijn doodsbericht: Pulvis – Cinis et Nihil (Poeder – As en Niets). De geachte familie bieden wij nogmaals ons oprecht medeleven aan.

Dit artikeltje in het tijdschrift Liniaal staat in schril contrast met het pamflet gepubliceerd op p. 55 ("Extra editie 3 september 2004"). Dit pamflet werd verspreid door de O.M.B.R. (Organisation Militaire Belge de Résistance). In het tijdschrift Liniaal wordt De Staebèle een volksvriend en een zeer geliefde figuur genoemd, in het pamflet werd hij aan de schandpaal genageld.

En over het leven tijdens de bezetting...

Wel, zoals men gewoonlijk zegt, het leven ging voort, aldus Edgard: cinema's en theater (promotor Julien Lossez), sport zoals voetbal, kaatspel, atletiek, wielervedstrijden, tot en met de foor en de kermis. Er werd door sommigen grof geld verdiend met smokkelwaar op de zwarte markt waar alles maar dan ook alles te koop was, tegen woekerprijzen vanzelfsprekend en te betalen in klinkende munt. 's Avonds was het overal pikdonker daar lichtverduistering verplichtend was. Overigens waren danspartijen verboden. Toch riskeerden Edgard en vrienden een danspasje in een café nabij het voetbalveld *Sportkring*. Er werd wel gezorgd voor een wachtpost buiten... Velden en weiden stonden onder bewaking ter beveiliging tegen diefstallen van veldvruchten en vee.

SECRET

Supreme Headquarters
ALLIED EXPEDITIONARY FORCE
Office of the Supreme Commander

"ORDER OF THE DAY"

To the officers and men of all Belgian Resistance Organizations.

Now that the soil of Belgium is almost liberated, I wish as Supreme Commander of the Allied Expeditionary Forces to pay sincere tribute to the officers and men of the resistance groups who in carrying out my orders, have fought so magnificently. They can be justly proud of having by their devoted heroism contributed so largely to the liberation of their beloved homeland. The rapidity of the advance of the Allied Forces which has spared much of your country the horrors of war has been due in no small measure to your help. I salute especially your honoured dead and wounded.

The success which has attended our arms has led us out of Belgium into other theatres of operations. Fighting is therefore over for most of you as soldiers of resistance groups. This does not necessarily mean that your services are no longer needed. The war is being carried into the enemy's country, and if you are required by your government to continue the struggle as members of the regular Belgium Armed Forces, I shall be proud to have you once more under my command.

Meanwhile, in my capacity of Supreme Commander, I wish to say to the soldiers of the resistance groups that those of them who are no longer engaged in fighting or on guard duties etc., upon orders of the Allied Commanders, can best assist the military effort by handing in their arms to their authorities and awaiting their instructions as to how they can best play their part in the struggles ahead. These arms are urgently needed for other purposes.

Until hostilities cease, all activities, whether in the workshop or at the front, must be directed against our common enemy.

Wenigst al: Eisenhower

An membre VERSCHAFPEL Désiré matr. 7620
An het lid stamn.

Ordre du jour du 2 Octobre 1944. — *Dagorder van 2 Oktober 1944.*

Transmis, à votre intention, par le Général EISENHOWER, en Overgemaakt, als blijk van bewondering voor de Belgische Weerstand,

témoignage d'admiration pour la Résistance Belge.
door Generaal EISENHOWER.

Le Commandant de l'O. M. B. R.
De Koinmandant van het O. M. B. R.
G. ALLABRT.

Philippe-de-Champagne, 52
BRUXELLES

Dit dagorder werd overgemaakt aan de bevelhebbers van alle verzetsgroepen met de opdracht het te bezorgen aan al hun aangesloten leden, dus ook aan de septembermannetjes. Na felicitaties en woorden van waardering voor het gepresteerde werk van het verzet tijdens de bezetting, volgde de eigenlijke reden van deze boodschap namelijk, maar verwoord in zachte termen, het bevel tot ontwapening onder voorwendsel dat de wapens van het verzet dringend nodig waren voor andere doeleinden. Voor alle duidelijkheid, Désiré Verschaffel was geen septembermannetje maar maakte alleszins in 1943, misschien al eerder, deel uit van de in Geraardsbergen gestructureerde verzetsgroep Patriottische Milities (zie "Extra editie 3 september 2004", p. 42).

En in de straten waren weinig of geen katten te bespeuren (?!), aldus Edgard bij wijze van afsluiter...

Nabeschouwing

Si vis pacem, para bellum! (Wil je vrede, leg je strijdbijl klaar!), zo luidt het eeuwenoude adagium dat door het naoorlogse Frankrijk en Duitsland doelbewust en kordaat naar de papiermand is verwezen. Sindsdien kent West-Europa vrede, nu toch al gedurende bijna 70 jaren...

Net als het iets helemaal anders is te spreken over oud worden wanneer men zelf nog jong is dan er over te praten wanneer men op zijn tachtigste is, zo ook kan wie de dingen niet persoonlijk heeft meegeemaakt en de sfeer van het gebeuren niet heeft kunnen opsnuiven, zich nauwelijks de toestanden van toen en de nasleep ervan inbeelden, laat staan ten volle begrijpen hoe en in welke mate sommige overlevenden voor de rest van hun leven werden getekend. En niet in het minst de kinderen, die onschuldigen bij uitstek. Welnu, Edgard Hooghuys heeft de dingen gezien en meegeemaakt. En wat meer is, hij kan worden beschouwd als een bevoorrecht getuige. Hij was immers 12 jaar toen de oorlog uitbrak, een leeftijd waar men normaliter als niet vooringenomen en neutraal waarnemer de gebeurtenissen in het geheugen opneemt.

Marc VAN TRIMPONT
mvtger@telenet.be